

МƏКТƏБƏҚƏДƏР ТƏҺСІЛ ВƏ ТƏРБІYƏ
ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ
PRESCHOOL EDUCATION AND UPBRINGING

UOT 373.2

UŞAQLARIN MƏKTƏBƏ SOSIAL HAZILIĞINDA MƏKTƏBƏҚƏДƏР ТƏҺСІЛ
MÜƏSSİSƏSİNİN ROLU

Elza Natiq qızı Məmişova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin magistrantı

ORCID: 0009-0007-5083-0757

E-mail: elza.memisova0@gmail.com

Açar sözlər: məktəb, sosial, uşaq, hazırlıq, inkişaf.

Ключевые слова: школа, социальный, ребенок, подготовка, развитие.

Key words: school, social, child, preparation, development.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələri uşaqların həyatında xüsusi bir yer tutur və onların məktəbə sosial hazırlığını təmin etməkdə əvəzolunmaz bir rol oynayır. Bu dövr, uşaqların yalnız intellektual inkişafını deyil, eyni zamanda sosial, emosional və fiziki inkişafalarını da əhatə edir. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri, uşaqlara yalnız məktəbə uyğunlaşmaq üçün lazım olan bilik və bacarıqları vermir, həm də onların gələcəkdə cəmiyyətin fəal və məsuliyyətli üzvü olmalarına imkan yaradır. Uşaqların məktəbə hazırlıq prosesində məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin rolu aşağıdakı aspektlərdə əhatəli şəkildə özünü göstərir:

Məktəbəqədər təhsil dövründə uşaqlar müxtəlif sosial vəziyyətlərlə tanış olur və bu, onların sosial bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edir. Məktəbəqədər müəssisələrdə uşaqlar çoxlu sosial əlaqələr qururlar, digər uşaqlarla oyunlar oynayır və kollektiv fəaliyyətlərdə iştirak edirlər. Bu, uşaqların bir-biriləri ilə əməkdaşlıq etməyi, növbə gözləməyi, paylaşmağı və başqalarının hüquqlarına hörmət etməyi öyrənmələrinə şərait yaradır. Həmçinin, burada uşaqlar öz fikirlərini ifadə etməyi, problemləri müzakirə etməyi və uyğun şəkildə davranmağı öyrənirlər. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri, uşaqları yalnız bir sinifdə deyil, eyni zamanda sosial münasibətlərdə daha yaxşı təchiz edir. Məktəbə keçid etdikdə isə bu bacarıqlar uşaqların sinifdə, müəllimlərlə və digər şagirdlərlə müsbət münasibətlər qurmasına, sinif daxilindəki və məktəbdəki qaydalara uyğun davranmalarına kömək edir.

Uşaqların emosional inkişafı məktəbəqədər təhsil dövründə çox vacib bir yer tutur. Bu dövrdə uşaqlar öz hisslərini tanımağı, başqalarının hisslərini anlamağı və öz emosiyalarını idarə etməyi öyrənirlər. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində, uşaqlar müxtəlif emosional vəziyyətlərə uyğunlaşmağı öyrənirlər – məyusluq, qəzəb, həyəcan, sevinc kimi hisslərlə necə baş etməyi və bu hissləri necə ifadə etməyi bilirlər. Məsələn, oyun zamanı yaranan konfliktləri sülh yolu ilə həll etməyi və başqalarına qarşı empati qurmağı öyrənirlər. Emosional hazırlıq məktəbdə özünü daha inamlı və rahat hiss etmələrinə kömək edir. Emosional vəziyyətlərə qarşı düzgün reaksiyalar göstərmək, uşağın məktəbdə daha az stress yaşamasına və digər uşaqlarla daha rahat əlaqə qurmasına imkan verir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqlar gündəlik həyatın təməl qaydaları ilə tanış olurlar. Bu qaydalar, məktəbə keçid dövründə uşaqların yeni mühitə asanlıqla uyğunlaşmalarına kömək edir. Məsələn, sinfə gəldikdə uşaqlar müəyyən vaxtlarda səhər yeməyini yeyirlər, dərs bitdikdən sonra oyun vaxtı olur və günün sonunda evə getmək üçün hazırlanırlar. Həmçinin, uşaqlar müxtəlif tapşırıqlarda və oyunlarda nizamlı və qaydalara riayət etməyi öyrənirlər. Bu da məktəbdəki dərslərin və fəaliyyətlərin düzgün aparılmasına şərait yaradır. Məktəbəqədər dövrdəki rutinlər, uşaqların məktəbə adaptasiya prosesini asanlaşdırır, çünki məktəb həyatının da müəyyən qaydalar və saatlarla tənzimlənmiş bir mühit olduğunu artıq başa düşürlər.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqların fiziki inkişafına xüsusi diqqət yetirilir. Həm fiziki fəaliyyətlər, həm də oyunlar uşaqların motor bacarıqlarını inkişaf etdirir. Uşaqlar müxtəlif idman növləri ilə məşğul olurlar, rəqs edirlər, qaçırlar, tullanırlar və əllərini düzgün istifadə edirlər. Bu fəaliyyətlər uşaqların fiziki bacarıqlarını gücləndirir, onların balans və koordinasiya hissini inkişaf etdirir. Uşaqlar həmçinin, əlləri ilə müxtəlif əşyaları idarə etmək, yazı yazmaq və şəkil çəkmək kimi bacarıqları da öyrənirlər. Bu, məktəbə başladıqda uşaqların daha hazırlıqlı olmalarına və dərslərdə fiziki fəaliyyətlərdə, məsələn, yazı yazmaq və ya riyaziyyat problemlərini həll etmək kimi tapşırıqlarda daha yaxşı nəticələr əldə etmələrinə kömək edir.

Dil bacarıqları uşaqların sosial həyatında və məktəb fəaliyyətlərində uğurlu olmasında mühüm rol oynayır. Məktəbəqədər təhsil dövrü, uşaqların dil bacarıqlarının inkişafı üçün ideal bir vaxtdır. Bu dövrdə uşaqlar yeni sözlər öyrənir, müxtəlif cümlələr qurmağa başlayır və danışq qabiliyyətlərini inkişaf etdirirlər. Uşaqlar həmçinin, oxu və yazıya hazırlıq fəaliyyətləri ilə tanış olurlar. Bu fəaliyyətlər onların dil qrammatikası, söz ehtiyatı və yazılı dil bacarıqlarını inkişaf etdirir. Məktəbə keçid zamanı uşaqların bu bacarıqları artıq inkişaf etdiyi üçün, onlar məktəbdə daha asanlıqla müəllimlərlə ünsiyyət qura və dərslərdə fəal iştirak edə bilirlər.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqlar müstəqil qərar verməyi və fərdi bacarıqlarını inkişaf etdirməyi öyrənirlər. Onlar özlərinə aid əşyaları idarə etməyi, gündəlik həyatın müəyyən məsələlərini həll etməyi və şəxsi məsuliyyətlərini yerinə yetirməyi öyrənirlər. Məsələn, yemək vaxtı nəyi yeyəcəklərini seçmək, hansı oyunda iştirak etmək və ya hansı oyuncağı istifadə etmək kimi qərarları müstəqil qəbul edirlər. Məktəbəqədər təhsil dövründə bu cür müstəqil fəaliyyətlər uşaqların özlərinə güvənmələrinə və gələcəkdə məktəb həyatında da daha müstəqil olmalarına kömək edir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqlar yalnız məktəbə deyil, eyni zamanda cəmiyyətə də uyğunlaşmağı öyrənirlər. Onlar gündəlik həyatda sosial norma və qaydalara riayət etməyi, başqalarına hörmət göstərməyi, kollektiv fəaliyyətlərdə iştirak etməyi öyrənirlər. Bu, uşaqların həm məktəb, həm də cəmiyyətdə daha yaxşı münasibətlər qurmasına və müsbət şəraitdə inkişaf etməsinə şərait yaradır. Məktəbdə və cəmiyyətdə tələb olunan sosial bacarıqların hamısı məktəbəqədər təhsil müəssisələrində formalaşır və uşaqların gələcək həyatlarında müsbət təsir göstərir.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələri, uşaqların məktəbə sosial hazırlığını təmin etməkdə mühüm bir mərhələdir. Bu dövrdə uşaqların sosial, emosional, fiziki və intellektual inkişafı bir-biri ilə əlaqəli şəkildə irəliləyir. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri, uşaqları məktəb mühitinə uyğunlaşmağa hazırlayır, onların məktəb həyatına və cəmiyyətə daha asan inteqrasiya etmələrinə şərait yaradır. Uşaqlar bu dövrdə əldə etdikləri bacarıqlar sayəsində məktəbdə özlərini daha inamlı hiss edirlər və dərslərdə daha müsbət nəticələr əldə edirlər.

Problemin aktuallığı: Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin məktəbə sosial hazırlıqda rolu, müasir təhsil sistemində son dərəcə aktual və vacib bir mövzudur. Uşaqların məktəbə hazırlığı, yalnız akademik biliklərlə deyil, həm də sosial və emosional bacarıqların inkişafı ilə əlaqəlidir. Bugünkü dünyada məktəblərdə uşaqların yalnız dərslər və mövzuları deyil, həm də insanlarla münasibət qurma, özünü idarə etmə və müstəqil qərar vermə bacarıqları ön plana çıxır. Bu bacarıqlar məktəbəqədər təhsil müəssisələrində formalaşır və uşaqların məktəb mühitinə uyğunlaşmalarını asanlaşdırır. Məktəbəqədər təhsil almayan uşaqların məktəbə adaptasiyası daha çətin ola bilər. Bu, onların sosial bacarıqlarının və emosional hazırlığının yetərli olmaması ilə əlaqədardır. Məktəbəqədər təhsil, uşaqların məktəbə keçidini asanlaşdıran və onların dərslərdə daha fəal iştirak etmələrini təmin edən mühüm bir addımdır.

Problemin aktuallığı. Ənənəvi olaraq, məktəbəqədər təhsil əsasən uşaqların intellektual inkişafına yönəlmişdi. Ancaq son dövrlərdə elmi tədqiqatlar göstərir ki, sosial və emosional bacarıqların inkişafı da uşaqların təhsil həyatında ən azı intellektual biliklər qədər əhəmiyyətlidir. Bu yanaşma məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin sosial hazırlıqda daha geniş və balanslı rolunun elmi əsaslarını ortaya qoyur. Uşaqların məktəbə sosial uyğunlaşmasının, öz hisslərini idarə etmə və başqaları ilə münasibət qurma qabiliyyətlərinin inkişafı, onların məktəb həyatında müsbət nəticələr əldə etmələri üçün vacibdir. Bu sahədəki yeni yanaşmaların elmi yeniliyi, məktəbəqədər təhsil mühitində sosial və emosional bacarıqların xüsusi olaraq vurğulanmasıdır.

Problemin elmi yeniliyi. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin məktəbə sosial hazırlıqda rolu mövzusunun praktiki əhəmiyyəti, uşaqların gələcək təhsil və sosial həyatlarında uğurlu bir başlanğıc əldə etmələrinə, məktəbdəki adaptasiya proseslərinin asanlaşdırılmasına və ümumi inkişaflarının dəstəklənməsinə yönəlmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin məktəbə sosial hazırlıqda rolu mövzusunun tətbiqi, təhsil sistemindəki praktik yeniliklər və təkmilləşdirmələr baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu sahədə tətbiq edilə biləcək müxtəlif strategiyalar və metodlar, uşaqların təhsil həyatına hazırlığını daha mükəmməl şəkildə təmin edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Məktəbəqədər yaşlı uşağın sosial inkişafı. Təranə Sadıqova. Bakı, 2024.
2. Dinç, B. (2010). Okulöncəsi Eğitimden İlköğretime Geçiş ve Okul Olgunluğu. İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları. Alisinanoğlu, F. (Ed). I. Baskı, İstanbul: Fastbook.
3. İnal, G. (2010). Okula Başlama ve Uyum Süreci. İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları. Alisinanoğlu, F. (Ed). I. Baskı, İstanbul: Fastbook.
4. Polat, Ö. (2010). İlköğretime Geçişte Okul, Öğretmen ve Anne Babalara Düşen Görevler. İlköğretime Hazırlık ve İlköğretim Programları. Oktay, A. (Ed). Ankara: Pegem Akademi.
5. Tuğrul, B. (2003). Ve Çocuğunuz Okula Başladı. www.pamukyumagi.com (23.05.1011).
5. Knudsen EI, Heckman JJ, Cameron JL, Shonkoff JP. Economic, neurobiological, and behavioral perspectives on building America's future workforce. Proc Natl Acad Sci USA. 2006;103(27): 10155–10162.

6. Heckman JJ. The economics, technology, and neuroscience of human capability formation. Proc Natl Acad Sci USA. 2007; 104(33):13250–132554.

Е.Н. Мамишова

**Роль дошкольных образовательных учреждений в социальной
готовности к школе
Резюме**

Дошкольные учреждения играют важную роль в жизни детей и являются неотъемлемой частью их социальной готовности к школе. Этот период охватывает социальное, эмоциональное, физическое и интеллектуальное развитие детей, давая им навыки, необходимые при переходе в школу. Дошкольные учреждения развивают социальные навыки детей, учат их справляться с эмоциональными ситуациями, обеспечивают адаптацию к правилам повседневной жизни и укрепляют физические навыки. Кроме того, дети легче адаптируются в школе, развивая свои языковые навыки. Развитие навыков самостоятельного принятия решений и личностных качеств помогает детям обрести уверенность в себе. Подчеркивается, что этот период оказывает положительное влияние на дальнейшую жизнь детей и позволяет им добиваться более уверенных и положительных результатов в школе.

E.N. Mamishova

**The role of preschool educational institutions in social readiness for school
Summary**

Preschool education institutions play an important role in children's lives and play an indispensable role in ensuring their social readiness for school. This period covers the social, emotional, physical and intellectual development of children, providing children with the skills they need in the process of transition to school. Preschool education institutions develop children's social skills, teach them to manage emotional situations, ensure adaptation to the rules of everyday life and strengthen physical skills. In addition, children adapt more easily to school by developing language skills. The development of independent decision-making and personal skills helps children to gain self-confidence. It is emphasized that this period has a positive impact on children's future lives and creates conditions for them to achieve more confident and positive results at school.

Redaksiyaya daxil olub: 12.03.2025